

DINCOLO ȘI DINCOACE DE TEORIA ȘI PRACTICA INFORMĂRII ȘI DOCUMENTĂRII

- O hermeneutică necesară și un cadru posibil -

Istvan KIRALY, Editor PHILOBIBLON

B.C.U. "Lucian Blaga" Cluj-Napoca

I. Preliminarij

Automatizarea și informatizarea nu mai reprezintă astăzi un simplu deziderat pentru bibliotecile românești. Dimpotrivă, ele sunt o realitate ce, pe zi ce trece, prinde contururi mai extinse, devenind mediul nostru cotidian. Cu cât ne sunt însă mai "apropiate" cu atât mai mult ele devin și o sursă de sfidări și de confruntare. Cu ce anume ne confruntă însă - în primul rând și în esență - automatizarea și informatizarea, în general, și cea a activității de informare, în special?

Ca orice întrebare *pusă* în mod serios și aceasta trebuie să fie însă mai întâi lămurită cu privire la *structura* și *natura* ei proprie. Ceea ce - din punct de vedere structural - ne izbește din capul locului la această întrebare este faptul că, în structura ei este cuprins deopotrivă și în mod explicit și cel care *ridică* întrebarea. Astfel spus, în ea, noi înșine suntem aceia care, aflați în fața unei confruntări, ne întrebăm despre noi înșine. Apoi: în și prin această întrebare, însăși sarcina cu care ne confruntăm - adică automatizarea și informatizarea - devine și ea dizlocată din toposul său pur destinal și se eliberează pentru *întâlnirea* unei sfidări organice.

Prin structura ei această întrebare se dovedește deci a fi o interogație propriu-zis hermeneutică, a cărei *natură* trebuie întrevăzută și păstrată în mod autentic pe parcursul tuturor demersurilor. De aceea discuțiile noastre nu mai pot deveni în nici un chip o vorbărie *despre* "ce ar fi și "ce se poartă" în profesie, ci problematizările trebuiesc re-conduse *tematic* la originile lor autentice în așa fel încât ele să treacă prin analiza propriei noastre situații aflate față-n față cu adevăratele sfidări ale timpului.

Problema necesității introducerii metodelor hermeneutice în înțelegerea și desfășurarea activității de informare - și în special a celei bibliografice - a fost pusă recent, și pentru prima oară, după știința noastră,

de către *Bruno Richardot*¹. Deși desfășurate la un nivel conceptual destul de precar, propunerile lui ținesc totuși atât o înțelegere mai profundă a esenței activităților bibliografice, cât și a tematicilor bibliografice.

Tradițional, hermeneutica este *știința interpretării*. Prin opera lui Hans-Georg Gadamer ea a fost ridicată însă la rangul de teorie universală a *înțelegerii*². Interpretând temele și problemele cu care ne confruntă tradiția și existența noastră actuală, noi de fapt realizăm o înțelegere superioară a *propriei noastre ființe* și situați. De aceea, comprehensiunea hermeneutică se desfășoară totdeauna într-un *cerc*, care este deschis de fiecare dată de către intenționalitatea interpretatorului și care, pe parcurs, se întoarce spre o mai profundă înțelegere de sine a interpretatorului însuși. Confruntându-se cu problemele tematice ale interpretării sale, interpretatorul se va găsi deci - la capătul chestionării hermeneutice - confruntat de fapt, cu sine însuși...

Din această perspectivă trebuie acum să reluăm întrebarea noastră anterioară: Cu *ce anume* ne confruntă - în esență - automatizarea și informatizarea în general, și cea a activității de informare, în special? Ea trebuie pusă și susținută în întreaga ei amploare, deschidere și profunzime. Altfel riscăm să insistăm în răspunsuri de conjunctură sau de veleitarism.

Aceste răspunsuri interpretează întrebarea de mai sus ca fiind referitoare la o chestiune *de tehnică*. Adică informatizarea reprezintă și este, în esența ei, o chestiune *de dotări* (calculatoare, soft-uri, hard-uri, programe etc.) și *de competențe tehnice*. Solicitățile și sfidările sincronizării cu ele constau deci, în primul rând - dacă nu chiar în exclusivitate - în dobândirea *resurselor* privitoare la dotare și în obținerea competențelor de "operare". Numai că, în felul acesta, dotările și operarea pot deveni *scopuri în sine*, ce-și dezvoltă "utilitatea" nu în primul rând pentru utilizator, ci pentru operator. Pe aceste structuri, lipsite în fond de orice organicitate, se pot apoi clădi multe cariere efemere...

În realitatea ei esențială informatizarea și automatizarea bibliotecilor ne confruntă însă, în primul rând, *cu noi înșine*. Altfel spus, ea se dovedește a fi o întrebare și o sfidare propriu-zis hermeneutică, care ne îndeamnă - sau,

¹ Richardot, Bruno, *Des pratiques bibliographiques à l'hermeneutique documentaire: sens et référence en documentation*, în "Documentaliste", vol.33 (1996), Nr.1.

² Gadamer, Hans-Georg, *Wahrheit und Methode*, Tübingen, 1975.

mai târziu, ne obligă - ca *prin parcursul chestiunilor tehnice să ne definim și să ne re-definim pe noi înșine*, adică propria noastră ființă, stare și disponibilitate profesională, instituțională și existențială actuală.

II. Fuga de prezent și de autenticitatea prezenței

În anii 1993 și 1994 în șase țări din Centrul și Estul Europei s-a efectuat un studiu care a sondat infrastructura informațională a acestora din perspectiva *Bibliotecii Digitale* și din cea a *Infrastructurii Informaționale Globale*. Deși sondajul nu a cuprins și România, rezultatele și mai ales concluziile lui ne pot interesa totuși în mod direct.

Aceste concluzii arată că în aceste țări carențele infrastructurii informaționale, a politicilor sociale, a standardelor de (non)interoperabilitate etc. - la ora actuală - fac practic *nerealistă și nefondată*, orice lansare în imaginarul *Bibliotecii Viitorului*. În ciuda acestui fapt însă, în această zonă persistă și insistă o stranie înclinație preponderentă și evident ficțională către tematizarea acestui subiect. Astfel spus: *in loc*, deci, ca bibliotecarii și profesioniștii informației să se angajeze și să se concentreze la problemele *organice* ce decurg din realitatea efectivă a situației *prezente* a profesiei și instituției lor, ei se refugiază - ademeniți și fascinați - în imaginarul proiectelor "ciberonetice" și "ciberospațiale"³.

La baza acestor manifestări nu se află - credem - chestiuni pur psihologice, ci ele se clădesc pe aspecte legate de *mentalitate*. Mentalitatea, mentalitățile sunt acele structuri - deopotrivă conștiente și inconștiente - care pre-judecă și pre-determină atât orientarea problematizatoare și tematizatoare, cât și comportamentul și atitudinea subiecților și a colectivităților. Ele participă în orice proces hermeneutic - desfășurat spontan sau metodic - atât cu privire la *ce anume* este problematizat și tematizat, cât și la cel al concluziilor și mai ales al *consecințelor* acestor tematizări.

Din acest punct de vedere atât fuga de propriul prezent, cât și viziunea după care automatizarea și informatizarea muncii de bibliotecă sunt privite ca fiind probleme ce vizează în mod aproape exclusiv chestiuni de dotare tehnică și de competențe de operare, sunt în fond două aspecte ale uneia și aceleași mentalități care *ne este proprie* și care ne orientează și ne

³ Borgman, Christine L, *Will the Global Information Infrastructure Be the Library of the Future? Central and Eastern Europe as a Case Exemple*, În "IFLA Journal", vol.22 (1996), Nr.2.

definește. Caracteristica cea mai importantă a acestei mentalități este însă - în mod paradoxal - *lipsa* problematizării proceselor *chiar* din perspectiva analizei și studiului mentalităților, adică lipsa cercului hermeneutic.

Și aceasta în două direcții. Pe de o parte în trecerea cu vederea asupra faptului că însăși infrastructura informațională a modernizării poartă *în/și cu sine* o anumită mentalitate, fără *doptarea și adaptarea* căreia punerea ei în funcțiune *nu poate fi organică*. Adică a faptului că trebuiesc trase și duse până la capăt nu numai *toate* concluziile și consecințele profesionale, dar și cele instituționale, administrative, de asociere, de formare și de perfecționare etc. ce decurg din acest proces. Pe de altă parte, prin nesocotirea faptului că adoptarea acestei mentalități presupune schimbarea și depășirea efectivă și suprimarea expresă a datelor propriilor noastre mentalități prezente și pre-judecative. Aceste structuri mentale - care deci trebuiesc depășite - se cer de aceea a fi *studiate*, problematizate și apoi identificate și recunoscute ca fiind, în primul rând, *ale noastre* și ca fiind - de aceea și în același timp - propriile noastre frâne și însărcinări.

În lipsa acestei orientări problematizatoare și tematizatoare, întreaga discuție și întregul proces de informatizare riscă să devină, în esență și în fond - și în pofida rezultatelor parțiale - un proces pe care Gabriel Liiceanu îl caracterizează ca fiind "încremenirea în proiect", invadat desigur de agitația "veleitarismelor" descrise de Andrei Pleșu.

Fuga de prezent și de autenticitatea prezenței înseamnă, deci, - cel puțin în parte - fuga de ceea *întrebare* care ne-ar pune față în față cu propria noastră *mentalitate actuală*, ce ne orientează totuși în modul de concepere, de organizare și de funcționare a instituțiilor, a asociațiilor și a proiectelor noastre profesionale.

Dacă însă se adeverește că această întrebare trebuie pusă - și încă în mod apăsător și explicit - atunci se ridică imediat și o altă problemă, strâns legată de ea. *Unde anume* trebuie și *poate fi* pusă întrebarea?

"Locul" potrivit pentru întrebarea hermeneutică despre mentalitățile existente și dominante în profesia noastră de bibliotecar și în organismele și în instituțiile sale, este desigur *sfera publică*. Fără a intra în conceptualizări complicate, se poate spune că ceea ce într-un domeniu sau într-o profesie aparține prin excelență sferei publice, sunt înseși *publicațiile* sale. Ele ar trebui - poate chiar ar putea - problematiza mentalitatea, situația, starea, imaginea, orientarea, recunoașterea socială și statutul profesiilor și al

instituțiilor noastre. În ele ar trebui - poate chiar ar putea fi - deci *studiate*, cu mijloace raționale și riguroase, legislația, organizarea administrativă, statutele posibile, variantele și sensurile eficiente ale asocierilor etc. al profesiei și existenței noastre.

Numai că, de exemplu, asociațiile noastre abia au reviste, sau dacă au, ele abia circulă, și este foarte interesant și edificator de studiat "bibliometric" sau "scientometric", care anume este frecvența reflexiilor și a analizelor pe aceste teme arzătoare și fundamentale în puținele publicații de care dispune profesia noastră. Și mai interesantă este studierea ponderii pe care o au în aceste publicații *dezbaterele și confruntările* explicite, argumentate și polemice, de idei, de păreri și de proiecte...

III. PHILOBIBLON: un cadru posibil

Philobiblon este titlul revistei editate de curând de către Biblioteca Centrală Universitară "Lucian Blaga" din Cluj. Primul ei volum (nr.1-2/1996) a apărut în luna aprilie 1997. Fiind destinată, în primul rând, schimbului internațional interbibliotecar - ea se publică în limba engleză - *Philobiblon* urmărește concomitent obiective programatice, pragmatice și promoționale. Ca atare ea nu-și propune, pur și simplu, umplerea unui gol existent în mod, sperăm, conjunctural în literatura "biblioteconomică" românească, ci promovează o fizionomie și o consistență proprie, particulară și - nădăjduim - durabilă.

Încadrându-se în categoria publicațiilor periodice editate de marile biblioteci - B.C.U. "Lucian Blaga" fiind una dintre marile biblioteci universitare din Centrul Europei - *Philobiblon* este, în primul rând, o revistă de *cultură majoră*. Spre deosebire, însă, de alte reviste asemănătoare, ea nu se rezumă doar la valorificarea documentară a colecțiilor bibliotecii care o editează, ci are în vedere și valorificarea și focalizarea potențialului științific și spiritual al centrului universitar și cultural în care a luat ființă.

Tot spre deosebire de revistele altor mari biblioteci, *Philobiblon* are și o rubrică dedicată problematicii profesiei de bibliotecar și a organismelor și instituțiilor sale. Nu întâmplător această rubrică se intitulează : "O profesie în schimbare; o societate în tranziție". Ea dorește să fie, în primul rând, *nu* un for de lămurire a problemelor de "manualitate" profesională, ci *un cadru* de conștientizare, de problematizare și de analiză multidisciplinară și exigentă a *re-definirilor* necesare, decisive și integrale ale profesiei. Este vorba, deci, de meditații și analize *actualizante* - dar ridicate la nivel de *conștiință* culturală - despre starea *prezentă* și despre perspectivele *realmente*

fundamentate și critic prefigurate ale profesiei noastre în propriul nostru spațiu existențial. Studiile inserate în acest volum provin - toate - din această rubrică, iar orientarea și calitatea lor ne fac să nu ne îndoim de seriozitatea acestui proiect.

Ele arată că, fără a intenționa cât de puțin să se afle în pas cu "moda" efemeră a profesiei, *Philobiblon* își nimereste totuși perfect *epoca*. Să nu uităm că, în sfârșit, IFLA își dedică în anul 1998 conferința sa anuală temei "Intersecția dintre *informație și cultură*". "Tema acestei întâlniri - citim în invitația la Conferința care are loc la Amsterdam - va permite punerea în lumină a schimburilor de experiențe despre rolul bibliotecilor și a bibliotecarilor ca "liant" intercultural la nivel local, național și internațional. Ea cheamă în același timp la o *reflexie* despre rolul profesioniștilor informației în materie de sensibilizare și de ameliorare a accesului la numeroasele "medii" disponibile în prezent pentru difuzarea informației și la o cooperare mai strânsă între actorii care alcătuiesc lanțul informației: *autori, profesori universitari, editori și bibliotecari*" (s.n.). Ori, tocmai aceasta încearcă să realizeze revista *Philobiblon* și chiar prin concepția inițială a rubricilor sale. Cum ar putea însă să se intersecteze "informația" și "cultura" dacă ele nu s-ar angaja reciproc, în primul rând, în crearea unei "culturi a informației", căci cultură autentică ne-informată nu a existat niciodată? Și ce altceva ar putea însemna această "cultură a informației" decât sondarea rosturilor ei autentice, rosturi ce se află dincolo de complicatele "servicii informaționale" furnizate "utilizatorilor" unor instituții de "deservire"? Apoi, cum am putea ajunge la conturarea acestor sensuri, dacă am elimina reflexia hermeneutică și cea critică din analiza stării și situației profesiei noastre?

Într-un cuvânt, pe baza unor analize critice și a unei comprehensiuni hermeneutice, se pledează pentru structuri mentale care sunt departe de a fi simple accesorii ocazionale ale informatizării și automatizării ei, dimpotrivă, fundamentează și dau *sens* dotărilor electronice și competențelor de operare. Iar *Philobiblon* este și va rămâne deschisă pentru colaborarea cu oricare bibliotecar, din oricare bibliotecă - din România și de aiurea - interesat și competent în deschiderea cercurilor hermeneutice care pornesc de dincoace și ajung dincolo de teoria și practica informării.

Dar și experiența cooperării cu colaboratorii-autori-bibliotecari dezgropă și ea zilnic noi probleme care și ele sunt legate de aspecte ce privesc și se înrădăcinează în probleme de mentalități. Nu este vorba doar de lipsa experienței de a utiliza în public rațiunea, ci de lipsa și de carențele nevoii de a instaura și de a fundamenta ceea ce s-ar putea numi *societatea civilă* a profesiei. Orice societate civilă autentică se poate fundamenta doar pe

baza unor indivizi *autonomi*, iar societatea civilă a unei profesii se poate clădi doar pe indivizi a căror autonomie rezidă în profunzimea mentală în cadrul căreia ei își manifestă, susțin și realizează *în public* competențele lor în raport cu situații și probleme profesionale determinate.

De aceea, Philobiblon intenționează să devină, treptat, și un cadru-prilej - in-formal - pentru constituirea și construirea societății civile a profesiei de bibliotecar și a instituțiilor de bibliotecă. Nevoia angajării revistei în această direcție este generată de constatarea *îngustimii spațiului nostru public profesional*, în care persoanele să se manifeste în mod argumentat și în acord cu *reala* lor competență profesională și autonomie mentală, raportându-se în același timp la *contra*-argumente raționale. În felul acesta valoarea lor s-ar constitui, s-ar impune și s-ar aprecia *nu* în funcție de "imagini construite", ci pe baza *validității existențiale* demonstrate în situații dialogale *publice*. În acest mod revista ar putea contribui nu numai la decantarea și aprecierea valorilor profesionale, dar și la ridicarea nivelului de abordare a problemelor cu care ne confruntăm și, prin urmare, la modificarea mentalităților nesincronizate cu prezentul timpului. În orice caz, din moment ce Universitatea clujeană recunoaște publicarea în paginile revistei ca făcând parte din *activitatea științifică* a cadrelor sale didactice și a cercetătorilor, ni s-ar părea nefiresc ca ea să nu se poată constitui într-un for de posibilă recunoaștere și impunere profesională pentru colaboratorii și adepții săi.

De altfel, contactul revistei *Philobiblon* cu sfera publică, nu se poate rezuma nici la simplul act al publicării și nici la cel al reprezentării unei concepții redacționale, oricât de întemeiată să fie ea. În fond orice revistă și orice redacție este în același timp și o instituție și un *for* de dezbateri publice a unor probleme determinate, dezbateri care nu au neapărat legătură directă și imediată cu actul propriu-zis al publicării.

În această direcție ne gândim și la înființarea unui cerc sau atelier de discuții profesionale in-formale, în care - pentru început - s-ar susține și s-ar dezbate articolele și studiile colegilor noștri bibliotecari, care sunt propuse spre traducere ulterioară în revistă. Participarea la întâlniri și la discuții ar fi benevolă și liberă, iar organizarea lor profesionistă și eficientă ar putea atrage și prezența colegilor noștri din toate bibliotecile clujene, dar și a studenților Colegiului de biblioteconomie. În orice caz suntem convingși că perspectiva - chiar și mediată - a publicării, va stimula totdeauna nivelul și atmosfera discuțiilor.

Majoritatea covârșitoare a cercetărilor și studiilor inserate în volumul de față au fost prilejuite, condiționate sau inițiate de existența revistei *Philobiblon*. Faptul că într-un scurt interval, de un an și câteva luni, revista

a reușit să focalizeze nu numai spațiul cultural, universitar și intelectual, dar și pe cel profesional-biblioteconomic clujean, exprimă - credem - nu doar nevoile, dar și *disponibilitățile și capacitățile* de reflexie ale profesiei noastre. Cu atât mai mult am simțit - de la început - nevoia ca aceste studii să nu fie difuzate exclusiv pe o rețea internațională, ci ca ele să fie puse și la dispoziția breslei profesionale autohtone. Altfel, cercul hermeneutic nici nu s-ar închide în mod autentic...